

אברהם ושרה ב מבחון הירידה למצרים

המאמד מוקדש לעילו נושא זה י"ד אותה לצעח לא חרטוי,
ולכבוד אמה של טאה, דבורה, אותה זכייה להכור ולהזקיר.

א.

סיפור ירידתם של אברהם ושרה למצרים בעקבות הרעב בארץ (בראשית י"ב, י-ט) מעלה תהיות רבות וידועות: האם נכון עשה אברהם שיריד מן הארץ? האם נכון فعل ביחס לשרה אשתו? האם "למען יטב לי בעבורך והיתה נשוי בגליל" יכול היה להפוך את אשתו בידי פרעה?

המפרשים, כמובן, מתלבטים בשאלות אלו, וביעוד רשיי רואה ברעב ניסין לאברהם - ניסין שאברהם עומד בו¹ - רואה הרמב"ז באוטו מעשה עצמו חטא:

ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה, שהביא אשתו העדיקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והוא לו לבתו בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש בא-לוהים כח לעוזר ולהציל. גם יציאתו מן הארץ, שנצטויה עליה בתחילת מהפני הרעב - עון אשר חטא, כי הא-לוהים ברעב יפדרנו ממות. ועל המעשה הזה נגור על זרע הגלות

בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט שמה הרשות והחטא.

(רמב"ג, בראשית י"ב, י)

שני חטאים מונה כאן הרמב"ז - חטא הבאת שרה "במכשול עון" וחטא הירידה מהארץ - ועל שני חטאים אלו נגזרת הגלות על ישראל, בבחינת מעשה אבות סימן לבנים.²

בהמשך, מתלבטים הפרשנים בהבנת הtektonika שנתקט אברהם למצרים. הספרינו מדגיש את נסינו של אברהם להציל בשלב ראשון את עצמו בוכות שרה, על-מנת להצליח אחר-כך להיחלץ ממש ביחיד עמה³. רשי"ד הירש (בראשית י"ב, י-ט) רואה בפעולות אברהם פעולות הבאות בראש ובראשונה להגן על שרה, שכן "הסכנה הנש��ת לאשה נשואה הiotah גזולה שבעתים: הרגו את האיש וגוזלו את האשה", בעוד על אישة פנואה ניהלו משא ומתן עם אחיה. בדרך זו אפשר היה - לדברי הירש - "להרוויח זמן, ובין כך לכך יכולת עורה ממשים לבוא".

אמנם, עיין מודוקדק בפסקים מצבע לא ספק על כך שאברהם מודע היטב לסכנות הרבהות, עיון מודוקדק בפסקים מצבע לא ספק על כך שאברהם מודע היטב לנסיבות הרבות הטעומות בירידה למצרים. ההסברים השונים לדתנהגוותו של אברהם מותרים את שאלת ירידתו למצרים בעינה. השאלה קשה שבעתים, שכן המשך ספר בראשית מלמדנו שניתן למצוא פתרון פשוט בהרבה לבעיית הרעב בארץ, פתרונו שאין עמו כל סיכון לשרה:

וירא יעקב כי יש שבר למצרים, ויאמר יעקב לבניו למה תרträוגו ויאמר חנה שפמעתה כי יש שבר למצרים, רדו שפמה ושברו לנו שם ונגיה ולא נמותה.
(בראשית י"ב, א-ב)

² עיין בדברי הרמב"ג, בראשית י"ב, י, שם הוא מסביר בארכיטוט כלל זה כהקדמה לכל פרשיות האבות. בחשוך דברינו נקבע על דרכו של השפט-אמת בהבנת הכלל.

³ עיין ספרינו, בראשית י"ב, יג: "למען יטב לי - למען בשתאמרי שאת אחותי יקוה כל אחד מכם שאישיאך, ולא ייחסו שום אחד מכם לחרגתי, אבל יטב לי בmphר וכמןין, כמו שהזה המנגג או שיש מפתים את אבי האשה בmorph וקורוביה במוגנות כדי שיכסמו לתותה לתובע. ולזה אמרה תורה 'מהר ימיהה... אם מאן ימאן אביה... כסף ישוקול', ובכן רק חשב לצאת שם".

¹ ראה רשי"ד, בראשית י"ב, י: "רעב בארץ - באותה ארץ לבדה, לנסתו אם יהרדר אחר דבריו של הקב"ה שאמור לו לлечט אל ארץ נכנע ועתה משיאו ליצאת ממנה".

וחmitt לן מה בגו (=אלא פתח את התיבה ונראה מה בתוכה). כיון שפתחה, הביהקה כל ארץ מצרים מזוהה.

על פניו, נראה הדיו-שייח' בין אברהם לבין גובי המכש במצרים משונה ביותר. מושבותו של אברהם ברור שהוא מתחביא בפניהם דבר-מה, אך דרך פעולתו מובילה בהכרח לפיתוח התיבה. מושבותו של אברהם מזמיןות סחתה, שכן אין הוא מציגר על מה שיש לו בתיבה אלא נותן למוכסם להעלות השערות ומוכן לשלם עלי-פי כל השערה שלהם. המוכסים - שעננים מידית - ממשיכים לנסתו: אם הוא מוכן לשלם על בגדים, אולי ישלם גם על זהבי? אם הוא מוכן לשלם על זהב, אולי ישלם גם על בגדי משי יקריהם? וכן הלאה. אם אכן מוכן אברהם לשלם עבור האופציה היקירה ביותר - אבני טובות ומרגליות - מדוע אין הוא מציגר על-כך מיד ובכך מונע אולי את פתיחת התיבה?

יתר על כן: העולה מכל התיאור הוא שאברהם מעוניין בפתיחת התיבה, או אולי אף יורד למצרים על-מנת שהמצרים יפתחו את התיבת!

נראה לומר שבלשונו של חז"ל, התיבה על כל אוצרותיה היא סמל אותו נצטרך לפענה⁴. הירידה מצרימה מהוות התמודדות מודעת, מכונת ומחודשת של אברהם ושרה עם הנחש הקדמוני, שחתאו קשר בפריצות ובעירות: "זיהנש היה ערום... ראה אותם ערומים וועסקים בתשMISS לעין כל ונתואה לה" (רש"י, בראשית ג, א). אך הנחש מהוות גם סמל בעל משמעות לאומיות - הנביא ירמיהו מדמה את מצרים לנחש:

עגלה יפה-פיה מצרים, קערץ מצפון בא בא: גם שכרייה בקרכבה בעגל מפרק כי גם היפה היפה נסנו יתדריו לא עטדו, כי יום אידם בא עלייהם עת

מדוע לא נzag אברם כנכדו יעקב? מדוע לא שלח את עבדיו לאرض מצרים לשבור בר ומוציא לא נמנע מלחרור את שרה למקום שסכתה הפריצות בו מוחשית כל-כך? גם תשובה הרמב"ז, הרואה במעשה אברהם חטא כפי שציינו לעיל, מותירה את השאלה בעינה.

ב.

כיון שונה להבנת פעולות אברהם (לאו דוקא בעניין בו אנו עוסקים) ניתן למצוא בדברי השפט-אמת:

בmdרש, "אחות לנו קטנה - שאicha לכל בא עולם כו". כי אברהם אבינו ע"ה תיקן חטא הראשון, וכן כתיב בmdרש, ואברהם היה שמתוקן להדריך העולם בתשובה. (שפ-אמת, פר' לר-לך תרנ"ח)

לעומת התפיסה הרואה בהתנגדות אברהם עמידה בנסיון (רש"י) או חטא (רmb"z) השפט-אמת רואה בה מHALK של תיקון. לעניינו, ניתן לטעון כי באופן מודע יורד אברהם אבינו למצרים ביחיד עם שרה על-מנת לתיקן. עתה מוטל علينا לברר מהו תיקון ובאיזה אופנים הוא נעשה.

הmdרש מתאר את אופן הגיעו אברהם ושרה למצרים באופן ציורי ביותר:

"ויהי כבא אברהם מצרימה ויראו המצרים" - ושרה היכן הייתה? נתנה בתיבה ונעל בפניה. כיון דמתא למכסא (=כיוון שהגיע למכס), אמרין ליה ואמרו לו: הוב מבסא (=תzn מכס). אמר: أنا יהיב מבסא (=אני אתן מכס). אמרין ליה ואמרו לו: מאני את טעין וגבורים אתה טוען בתיבתנו! אמר: أنا יהיב דמאני (=אתן מכס עבור הגודים). אמרין ליה ואמרו לו: דהוב את טעין זהב אתה טוען! אמר: أنا יהיב מן דדהוב (=אתן מכס של הזהב). אמרו ליה: מטכסיין את טעין (=מעילים אתה טוען). אמר: דמטכסי אני יהיב (=אתן מכס של מעילים). מריגלין את טען (=מרגליות אתה טוען). אמר: أنا יהיב דמריגלין (=אתן מכס של מרגליות). אמרין ליה ואמרו לו: לא אפשר, אלא דפתחת

⁴ התיבה כסמול להגנה מופיעה גם אצל נח וגם אצל משה, וכן כאן המקום להאריך. על דרכם של חז"ל לדבר "זכר חזיה ומשל" בדורותיהם, עיין בפירוש המשניות לרמב"ם, סנהדרין פ"ז מ"א (חקדמה לפרק חלק), בעיקר בהסבירו על שלוש הנסיבות אליהן נחלקים בני אדם בהתיחסותם לדברי אגדה; וכן דבריו בהקומו לפירוש המשניות ד"ה: "זה הענן והרביעי, ר' ל' הדרש הנמצוא בתלמוד".

אם נשוב ונתבונן בפסוקים שהבאנו לעיל מירמייהו, נראה כי הנביא מגדה את מצרים לנחש אף גם לעגלת יפהפייה: "עגלת יפהפייה מצרים". התיאור "ypehpiyah" הוא אחודה בכך נגען מהויר הכתוב בפתחה לפרק הון באיסורי עריות:

תנו רבנן, ארבע נשים יפיפיות היו בעולם: שרה, רחוב ואביגיל ואסתר.
(מגילות טו ע"א)

כמו וכמה תמיות עלות מדברים אלו: מה טيبة של רשותה מוזה וזה? ואם ביפהפיות עסקינו, מדוע לפך שמה של חווה, ש"י איקוני של חוה נמסרו בראש הדורות" (בראשית-רבבה מ, ה)? ומדוע לא נזכרת רחל אמן, שהיתה "יפה תואר ויפת מראה" (בראשית כ"ט, ז)? ומדוע נזכרת רחב, שניתן אויל להסיק מעיסוקה שיפה הייתה, אף יופייה לא נזכר בכתב? ואם לתאר נשים יפות באו חז"ל - מדוע לא השתמש באחד התיאורים המופיעים בכתב ביחס לנשים אלו, אלא בחרו דוקא בתיאור המופיע לגבי מצרים, שהוא תיאור גנאי?

נראה שהתשובה נועצה בשאלת האחורה שהצגנו: בחירת התיאור "ypehpiyah" בא להעמיד ארבע נשים אלו כניגוד למצרים. בשלושה צמתים מרכזיים יטרכו ישראל שרי פרעה, ואם עברה את הביקורת שלהם - מהללים אותה אל המלך. עתה לא יותר כי אם לקחתה בעל-כורה אל בית פרעה.

האם התמודדות של אברהם יש כאן, או שמא, כמו ששאלנו בתחילת, הפקרת שרה חיליה?

⁶ בהתייה מופעה צורה זו פעם נוספת, בספר תהילים (מ"ה, ג), בתיאור מלך המשיח: "יפיפית מבני אדם הוחק חן בשפטותיך", ואף שם ניתן להצביע על תוליך והתיקן המוסרי של המלך המשיח.

⁷ הגמרא מצינית כי רחוב נתגירה: "אמרת, בת" שנים היהת כשיצואו ישראל ממצרים וונטה [כל] מ' שנה שני ישראל במדבר. אחר נ' שנה נתגירה, אמרה: יהא מחול לי בשכר חבל, חלון ופשטים" (ובחים קtiny) והורג, אף מלכות מצרים מלחתה והורגת... מה החש מעולם, אף מלכות מצרים מעקמת דרכיה, ועוד. ע"ב). על נשואיה לירושע עין מגילה יד ע"ב

פרקתם: קולה בנהש ילך כי במלחילו ילו ובקדרמות באו לה בחרבי עצים⁵.

(ירמיהו מ"ז, כ-כב)

התמודדות עם נחש מצרים היא התמודדות עם הפריזות של ארץ זו, ועליה ועל אחודה נגען מהויר הכתוב בפתחה לפרק הון באיסורי עריות:

במעשיה ארץ מצרים אשר ישבთם בה לא תשעו, ובמעשיה ארץ בנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תשעו ובחקתיהם לא תלכה. (ויקרא י"ה, ג)

אברהם ושרה יורדים מצרים מצרימה, כאמור, מתוך מודעות מלאה לפריזות הקימת בה, וזה אכן בולטת מאוד בתיאור בפסוקים:

ויהי בבוא אברהם מצרים מצרימה, ויראו המצרים את האשה כי יפה הוא מאד: ויראו אותה שרי פרעה וינהללו אותה אל פרעה, ותקח האשה בית פרעה. (בראשית י"ב, יד-טו)

מהפסוקים משתמש שקיים למצרים מגנון משומן היטב של חטיפת הנשים היפות: ראשונים רואים אותה המצרים הנמצאים בשער הכנסה בהם גובים את המכס. אישה יפה במיוחד כמו שרה ("הנה נא ידעתי כי אישת יפת מראה את") מוצגת לפני שרי פרעה, ואם עברה את הביקורת שלהם - מהללים אותה אל המלך. עתה לא יותר כי אם לקחתה בעל-כורה אל בית פרעה.

האם התמודדות של אברהם יש כאן, או שמא, כמו ששאלנו בתחילת, הפקרת שרה חיליה?

⁵ גם חז"ל במדרשי מדרשים את מצרים לנחש מספר פעמים. ראה למשל: שמוט-רבבה ט/, ג: "מה הנחש מלחש והורג, אף מלכות מצרים מלחתה והורגת... מה החש מעולם, אף מלכות מצרים מעקמת דרכיה", ועוד.

ולעתים למוטב¹² - הרי שהשפט-אמת מבין כלל זה כהקדמת תרופה למכה. ההתחמدوות של יוסף ואחיו עם שנאת החינם לא גוררת על העם שנאת חינם בהמשך, אלא להיפך: היא באהה כהכנה להתחמדוות עם ישראל עם בעה זו בתקופת בית שני, והיא המאפשרת לעצם את הקיום למרות נגע השנאה. ירידת אברהם ושרה בית שני, והיא המאפשרת לעצם את הקיום למרות נגע השנאה. ירידת אברהם ושרה למצרים אינה חטא של "הבאת אשתו במכשול עוזן" (רמב"ז, בראשית י"ב, י) אלא גילוי אחריות לעתיד העם; פועליה הכרחיות שתאפשרו לכל דורות ישראל לעמוד נגד הפליטות המאיימת לפגוע בעם ישראל בכל צומת מרכזיות. אמרו מעתה: אברהם ושרה יורדים מצרים באופן מכון ומודע על-מנת להתחמדו באופן ישיר עם יהיפות-פריצות מצרים, כדי לתת כוח בידי אביגיל, רחוב ואסתר להנהיוג בתקופתן מהלך הנוגד את הפליטות.

אברהם ושרה אכן מעוניינים בעימות היישר - בפתחת התיבה, והאווצרות המוחבאים בה כביכול הם סמל לחטא האדם ולאפני תיקונו מחד, ולאפני ההתחמדוות עם פריצות מצרים, בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים", מайдן.

7.

המדרש מזכיר ארבעה דברים שהמצרים חשבו שמצוים בתיבתו של אברהם: שני סוגים בגדים - פשוטים ויקרים, זהב ואבנים טובות ומרגליות. כל אחד ממרכיבים אלו מתקשר לחטא אדם הראשון, שהוא דברי השפט-אמת באים אברהם ושרה לתקן.

הנגידים הפשוטים

טרם החטא, מתאר הכתוב את אדם וחווה בגין עדן באופן הבא: "ויהיה שניהם ערומים, האדם ואשתו, ולא יתבוששו" (בראשית ב', כה), ופירש רשות¹³: "שלא יהיה עין רמבי" בראשית י"ב, ה: "ילך יאריכו הכתובים בספור המשמעות והפרת הבאות ושאר המקרים, וחשוב החושב בהם ככלו הם דברים מיזוריים אין בהם חולטל, וכולם באים למדוד על העתקה, כי באשוד אשר השבעתני" (יחושע ב', כ) ואסתר - "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" (אסתר ב', י).

¹² עיין רמבי בראשית י"ב, ה: "ילך יאריכו הכתובים בספור המשמעות והפרת הבאות ושאר המקרים, וחשוב החושב בהם ככלו הם דברים מיזוריים אין בהם חולטל, וכולם באים למדוד על העתקה, כי באשוד אשר השבעתני" (יחושע ב', כ) ואסתר - "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" (אסתר ב', י).

למלכות; אסתר ניצבת בצוות הגלות, המזמנת גם היא התחמדוות מתמדת עם טהרתו בבית היהודי⁸ אל מול פריצתו של אחשורוש⁹, והוא אף מסורת נפשה בתחום זה: "וכאשר אבדתי אבדתי" - כשם שאבדתי מבית אבא, כך אובד מארך" (מגילה טו ע"א). את יכולתן וכוחן שוואבות שלוש הנשים מהאמ' הראשונה - שרה¹⁰, שכן בדברי השפט-אמת במקומות רבים - "כי אלו הצדיקים הובאו לידם הנסיות כדי להכין דרך לכל הדורות" (שפט-אמת וישב תרמ"ז)¹¹ "כדי שייהי לנו קיום בגלות" (שפט-אמת וישב תרמ"ז) וכן: "לפי שהיא גליי לפניו ית"ש שלא קיבל (יוסף) שנייה, נשתלה הוא ראשון לזרים להיות הינה לכל בני ישראל. וכן דרשו חז"ל: בזכות יוסף נגדרו כל בני ישראל בעריות במצרים. וגם מה שדרשו בזכות שרה נגדרו כל הנשים" (שפט-אמת וישב תרמ"ז).

אברהם ושרה מבינים כי "כל מה שאריע לאבות יארע לבנים", אך בעודו הרמב"ז מפרש כלל זה באופן שימושי האבות קובעים את מעשי הבנים - לעתים לטוב

⁸ דבר אחר: 'כטוב לך מלך ביה...' - אמר רב אבא: يوم שביעי - שבת היה, מלמד שהיתה ושתיה הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטתן ערמות ועשה בהם מלאכה ביום השבת" (ילקוט-שמעוני אסתר, רמז והורמט).

⁹ המדרש מתאר את נסונה של ישתי לבטל את גזירות אחשורוש המצווה עליה להתייצב ערומה לפניו ולפנוי כל בפני המשטה: "זה מאן המלכה ושתי" - שלחה ואמרה לו דברים שהן נוגעין בלבד. אמרה לה: אם רואין אותו נאה - הן נתנוינו להשתמש בו והרגים אותה, ואם רואין אותו כערוה - את מתגנת ב'. רמולן ולא נרמא, עצתו ולא נעקן. שלחה ואמרה לו: קומיס איסטבלאטיס [=ממונה על אורחות הסוטים] של בית אבא הייתה, והיתה למד להזין מכנים לפניה נשים זונת ערומות, ועכשו שנכנסה למלכת - לא חזרת מקלקלך? רמוון ולא נרמא, עצתו ולא נעקן" (אסתר-רבא ג, ז).

¹⁰ גם אסתר וגם שרה נלקחות בעלי-כורך לבית המלך אחורי תוליך מין של השרים: "ופקח האישה בית פרעה" (בראשית י"ב, טו) לעצמה: "ותיקח אסתר אל בית המלך" (אסתר ב, ח). אביגיל ואסתר צופות שתחzn במשטה: "ויתבוא אביגיל אל נבל והנה לו משטה בভיתו כמשטה המלך" (שמואל א' כ"ה, לו) לפומת "בשנת שלוש למלכו עשה משטה לכל שרי ועבדיו" (אסתר א, ג). ארבע הנשים מסתרות: שרה - "אמרנו נא אחותו את" (בראשית י"ב, יג), אביגיל - "ויתבוא אביגיל אל נבל... ולא הגידה לו דבר קטן וגadol עד אור הבקר" (שמואל א' כ"ה, לו), רחוב - "זאת תגידך את דברינו זה, והיינו נקיים משבעה אשר השבעתני" (יחושע ב', כ) ואסתר - "לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה" (אסתר ב', י).

¹¹ השפט-אמת אמן עסוק כאן ביחס, אך אמרתו הכללית נוגעת גם לעניינו.
5

לבשת אדם וחווה בכתנות העור (או האור) שעשה להם הקב"ה היא הפעולה האחורה לפני גירושם, והוא זו המצידת אותם בכוח הרוחני הנדרש לאנושות כולה כדי לעמוד בעונש זה לאורך ההיסטוריה.

ופירוש "וישלחו" הוא שליחות גם כן, שהקב"ה שלח את האדים לתקן את העולמות השפליים, ובכח התקשות שהיה לו מוקדם בגין עדן – בכח זה יתקן גם כל העולם. וזהו "וישלחו מגן עדן לעבור". וכן
שכתבו, בכל נשמה היורדת לעולם מראין לה מקודם הגן-עדן והتورה.

(שפט-אמת בראשית טרמ"ד)

מהאופן בו קורא השפט-אמת את הפסוקים יוצא שלא רק עונש גירוש לאדם יש כאן, אלא גם שליחות; והפסוקים אכן מתייחסים לשני היבטים. הגירוש נועד למנוע את האכילה מעץ החיים, ולמן היה ברוך בהשכנתה להט החרב המתהפה. במקביל, הכנה לשילוחות שתהייה מוטלת על האדם מעתה "لتיקן העולמות השפליים", עשויה לו הקב"ה כתנות עור – זהינו, מצד' אותו בכוח הדורש למילוי שליחותו בעולם.

האופי הכספי של הגירוש מגן-עדן בולט גם במבנה הפסוקים, המזכירים שתי הנקודות ליציאה וכנגדן שני פעלים של יציאה:

היציאה מגן עדן	לפני היציאה מגן עדן	
וישלחו ה' אלוהים לאדם את האדמה אשר לקח מכם:	ויעש ה' אלוהים לאדם ולאשתו בנתנות עור וילבשם:	שליחות
וינגרש את האדם וישכו מדם לגן עדן את הקרים ואת להט הרוחני, הפתחפקת לשמר את דרך עזתיהם:	ויאמר ה' אלוהים – הן האדם קיה פאחד מפניהם לדעת טוב ורע ועעה פון ישלח ידו ולקח גם מעץ חתמים ואכל ומי לעלם:	גידוש

יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע". הערים הוא חלק מהווית גן העדן, בו לא נדרש כיוסי כיון שהגileyו אינו מולדיך פריצות. הפריצות היא פרי הסתכלותו של הנחש על הבריה:

"יהנחש היה ערום" – מה עניין זה לא-כאן היה לו לסמרק "ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשים" אלא למדך מאיזו סבה קפין הנחש עליהם: ראה אותם ערומים ועוסקים בתשミש לעין כל ונטאוה לה.

(רש"י, בראשית ג', א)

מדובר שהנחש פועל, הופכת התאותה למרכיב בנפש האדם, מרכיב הזרש התמודדות מתמדת וAINERופית. החטא מוביל לפיכחון חדש, לידיעה חדשה: "ויתפרקנה עיני שנייהם וידעו כי עירומים הם, ויתפררו עליה תאננה ויעשו להם תגורות" (בראשית ג', א). הבגדים שתופרים לעצם אדם וחווה הם תריס והגנה של צניעות בפני פריצות הנחש והעולם בכלל. אברהם ושרה, בנכונותם לשלם מנס עברו הבגדים, עוטים בכיכול גם הם את הבגדים – את מעטה הצניעות, ובכך מקדים תרופה למחלת הפריצות שתארוב לפתחם של יוצאי חלציהם.

הבגדים היקרים

כאמור במודרש, הבגדים הפחותים אינם הבגדים היחידים והמצוינים (אולוי) בתיבה. יש בה גם בגדי משי ומעילים יקרים. גם בספר תהא אדם הראשון מופיעים שני סוגים בגדיים: הבגדים שתופרים לעצם אדם וחויה מעלי התאננה, והבגדים שמכין להם הקב"ה: "ויעש ה' אלוהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבשים" (בראשית ג', א).

מה תפקידם של כתנות העור לאחר שאדם וחווה כבר כיסו עצם בבגד של צניעות? מסתבר, כי לבגדים שעשה להם הקב"ה תפקיד שונה בתכלית: "בתורתו של רבינו מצאו כתוב 'כתנות אור'" (בראשית-רבה כ, ב) – הקב"ה מלביש אותם בבגד רוחני, או במילאים אחרים – מצד' אותם בכוח רוחני ערוב הגירוש מגן עדן. בעוד הבגד שהם תופרים לעצם הוא מוצאה ישירה של החטא, ולמן אף מוזכר בסמרק אליו, הבגד שעושה לום הקב"ה אינו מופיע בזיקה ישירה לחטא אלא בזיקה ישירה לעונש הגירוש!

מכוח החטא והשינוי שהל בז בעקבותיו - מגורש האדם מגן עדן, ומכוון כהנות העור (או האור), המציגות את "ההתקשרות שהייתה לו מקודם בגן עדן" - הוא נשלח למלא שליחות בעולם. השליחות זו - להפרר עור לאור, לשאת את לפיד האש לפני מהנה האנושות ולקראא בשם ה' גם בתוככי טומאת מצרים - מוטלת מעטה על כתפיים של אברהם ושרה. מלאוי שליחות זו על-ידייהם עתה באופו יום יאפשר בהמשך לבנייהם לפעול באותו אופן. מתוך רצון ומודעות מלאה, אם-כן, מוכן אברהם לשלם מכם גם על הבגדים הפשיטים וגם על בגדי המשי והקרים.

זהוב והאבנים הטובות

גם הזהוב והאבנים הטובות הנמצאים בתייבה, כמו שני סוגי הבגדים, מוקרום בגן עדן: ונחר יצא מעדן להשיקות את הגן, ומשם יפרד ויהיא לארכעה ראשיהם: שם האחד פישון - והוא הסבב את כל ארץ חווילה אשר שם הזכה: וזהב הארץ זה הוא טוב, שם הבדלה ואבן השם: (בראשית ב', י-יב)

cohom של אברהם ושרה נבע מגן עדן, ולשם הם חותרים. בהנוגדים נעה האנושות במעגלי תיקון שובילו בסופו של דבר אל העולם שקדם החטא, אל העולם של גן עדן. מרגע הגירוש דושך תיקון עמל רב, הקربה ומוסרנות, שכן: "קדום החטא היה עבודה גן עדן בלי פסולת... וזה ההפרש שכחוב לעבוד את האדמה - שעתה צריך להיות העבודה בצרוף הגשמיות" (שמ-אמת, בראשית תרמ"ז). עתה צריך לעבוד מתחזר התמודדות מתמדת, עם עולם הגשמיויות, עם חוללי העולם ותאותיו, ועל כך מוסרים אברהם ושרה את נפשם.

פעם נוספת מתייחס המדרש להוב ולהאבנים הטובות בהקשר לתיאור ההפחה שעשה הקב"ה לאדם ולחווה:

אמר רבי חמא בר חנינא: את סבור שמתחת חרוב אחד או שקמה אחת הביאה לו? אלא משקשתה בכ"ד מיני תכשיטין, אחר כך הביאה לו. הדא דרכיב: "בערן גן אלהים היה כל אבן יקרה מסוכתך אודם פטדה וג�..." רבי אחא בר חנינא אמר: עשה כתלים של זהב ובתי

קריות של אבני טובות ומרגליות. ר' אלעזר בר ביסנא בשם ר' אחא אמר: אפילו קורוקסים של זהב עשה לו. (בראשית-רבבה י"ח, א)

הקב"ה הביא את חווה לאדם כשהיא מקושטת בכ"ד מיני תכשיטים¹³, והציב את שניהם בחופה שכתלית זהב והוא מהופה אבני טובות ומרגליות.
יופיה של האישה והתקשטותו לקרות בעלה הופכים במדרש לחלק מבניין הבית, שכן הקב"ה הוא המקשיטה וрок או מביאה לפני אדם. גם ההפחה שהעמיד להם - כולה מקושטת בזהב ובאבנים טובות. כפי שמספר הרב קווק בעזון-אי"ה, היופי והתפארת אינם רק ערכיים חיצוניים אלא הם המאפשרים התפתחות של "כשרונות הנפש ורוממות המידות" (עוז-אי"ה, ברכות ס"א ע"א אות קצח).

רב כוח יופיה של האישה, וכפי שהזכירנו בתחילת דברינו - הכל מודיעים לכך: הנחש בגין עדן, אברהם ("תנה נא ידעת כי אישת יפת מראה את"), והמצרים ("ייראו המצריים את האישה כי יפה הוא מאוד"). גם ההשלכות ברורות לשני הצדדים: לאברהם - "זהיה כי יראו אותו המצריים ואמרו אשתו זאת, והרגו אותה ואומרו לאברהם ושרה נבע מגן עדן, ולשם הם חותרים. בהנוגדים נעה האנושות במעגלי תיקון שובילו בסופו של דבר אל העולם שקדם החטא, אל העולם של גן עדן. מרגע הגירוש דושך תיקון עמל רב, הקربה ומוסרנות, שכן: "קדום החטא היה עבודה גן עדן בלי פסולת... וזה ההפרש שכחוב לעבוד את האדמה - שעתה צריך להיות העבודה בצרוף הגשמיות" (שמ-אמת, בראשית תרמ"ז). עתה צריך לעבוד מתחזר התמודדות מתמדת, עם עולם הגשמיויות, עם חוללי העולם ותאותיו, ועל כך מוסרים אברהם ושרה את נפשם.

הקב"ה לאדם ולחווה:

המייצגות את "ההתקשרות שהייתה לו מקודם בגן עדן" - הוא נשלח למלא שליחות בעולם. השליחות זו על-ידייהם עתה באופו יום יאפשר בהמשך לבנייהם לפעול באותו אופן. מתוך רצון ומודעות מלאה, אם-כן, מוכן אברהם לשלם מכם גם על הבגדים הפשיטים וגם על בגדי המשי והקרים.

הויכוח בין אברהם לבין המוכסים המצריים נסוב, אם כן, על משמעות היסודות הנוגרים. בעוד המצריים מנהלים דיןמצו עם תיר המבקש להיכנס לארצם ומתבקש

13. אולי רומו המספר כי"ד לכ"ז משמרות הכהונה - לומר לנו שבתכשיטים של קדושה עסוקין.

מה מועיל נסיוון ההתמודדות עם פניה השונות של פריצות מצרים, אם בסופו של דבר תיאנס שרה עלי-ידי פרעה?

בנוקודת המבחן הו, אחרי אברהם ושרה עשו ביחד כל שכוכולחם לעשות, פונה שרה לקב"ה בתפילה שהיא תביעה ונענית. מאותו רגע שהאדם فعل כל שביכולתו לפועל ו אף למעלה מכך - לא נותר לו אלא לפנות לחסדי שמיים. שרה, מחותה מסירות מוחלטת ומהוייבות להמשך עמידתו של העם, מוכנה להגיע עד אותה נקודה שמנתה רק הקב"ה יכול לחלצה: "וַיַּגְעַת ה' אֶת פְּרָעָה נָגָעִים גְּדוֹלִים וְאֶת בֵּיתוּ עַל־דְּבָרֵ שְׁרֵי אֶשְׁתְּ אַבְרָם".

פרעה אכן משתזר את שרה ומגרש את שניהם ממצרים:

וַיַּקְרַא פְּרָעָה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר – מַה זֹּאת עֲשִׂיתْ לִי, לִמְהּוּ לֹא הָגַדְתָּ לִי בַּיּוֹם אֲשֶׁר קָרָאָתָה לִי אֶתְּנָאָתָה לְיִצְחָק, וְעַתָּה הָנָה אֲשֶׁר קָחْתָּ לְזֶה: וַיַּצְא עַלְיוֹן פְּרָעָה אֲנָשִׁים וַיַּשְׁלַחַו אֶתְּנָאָתָה וְאֶת אֶשְׁתְּ אַבְרָם (בראשית י"ב, י-ט)

כ"ר, אברהם ושרה יוצאים מארץ הטעמה אחרי שמילאו את שליחותם למען דורות ישראל.

שללים מכס מעבר הגבול, אברהם מנהל דין יהודי וחד-פערמי דוחק עם אלה שאינם נוכחים כלל במעמד הגנוב, הלא הם צאצאי בני ישראל התיירים העתידים. בעודם מודקים מוה הஸורה הננתנה בתקיבת, אברהם בזק מה משמעותה הסמלית של אותה תוכרת עצמה, דהיינו - מהן משמעותית הרוחנית של הירידה למצרים. בעוד המצרים מעוניינים לגבותם מס כספי, מעוניין אברהם לשלם 'מס' אחר לחלווטין, בעל תכילתית שונה למטריו: אברהם מעוניין לקבוע יסודות בנפש האומה העתידית, כדי בעלי המשך-חכמה על העקידה: "וַיָּמָא וְהַלְאָה הוּקְבָע לְטוּבָ קִים בָּאוֹמָה הַיְשָׁרָלִית לְהִימְשָׁך אַחֲרֵי רְצֹן הַהְשָׁגָה מַעֲמָק הַלְּבָב וְלִמְסֹרֶן נֶפֶשׁ וְרוּחָם וְמוֹאָדָם עַל קָדוֹשׁ שְׁמוֹ יְתִבְרֶך" (משר-חכמה, בראשית כ"ב, ז).

1.

לאורך המאמר ניסינו לברר מהי משמעותו של מהלך התקיון שיזוםם אברהם ושרה בירידתם מצריימה. האם מצליח המהלך בידם? על פניו, מעדיהם הפסוקים על כישלונו: "זִירָא אֶתְּנָאָתָה פְּרָעָה וַיַּהְלִלוּ אֶתְּנָאָתָה אֶל פְּרָעָה וַיַּקְרַב הָאִישָׁה בֵּית פְּרָעָה" (בראשית י"ב, ט). כך מתאר המודרך את ההתרחשות בבית פרעה:

אמר רבי ברכיה: על דטולמוסין למקרב למסנאא דטטרוגא =התקרבו כל הריקים והיחסים לסייע לשרה לשלוֹף נעליו שרה לעזרך מעשה החטא]. וכל אותו הלילה הייתה שרה שטוחה על פניה ואומרת: רבון העולמים! אברהם יצא בהבטחה ואני יצאת באמונה, אברהם יצא חוץ לשרה ואני בתוך הסירה! אמר לה הקב"ה: כל מה שאתה עושה - בשביילך אני עושה, והכל אומרים "על דבר שרי אשת אברהם". אמר רבי לוי: כל אותן הלילה היה מלאך עומד ומגלב בידו. זהה אמר לה: אין אמרות מהי - מהחינה, אין אמרת נישבק - شبוקנא =היה המלאך אומר לה: אם תאמרי הכה - אני מכה, אם תאמרי עזוב - אני עזובנו. וכל כך למה? שהיה אמרת לו 'אשת איש אני ולא היה פורש. (בראשית-רבה מ"א, ב)